

CCLXV dies e VI hores; les quals VI hores fan *baxest* en lo quart any, hon ha CCLXVI jorns», *Fèlix de les Meravelles*, NCL. II, 30 (l'ed. Rosselló, p. 55, escriu *bexest*). També es troba en Llull, però, la forma *bixest*, en l'*Arbre de Sciència* (de caràcter més erudit i de data posterior, 1295). Però la grafia amb *a* o *e* predomina a l'Edat Mitjana: «lo dimecres, a 29 dies del mes de febrer --- per ço com hi havia *baxest*, lo senyor infant ordenà ---», *Crònica del Cerimoniós I*, 29.2 (ed. Pagès, p. 35; *baxeist* err. per *baixest*, ed. Bofarull, 46).

Avui usem la locució *any bixest* amb construcció adjectiva; però pròpiament i primitivament el mot no designava l'any sinó el dia intercalar (d'on fan *baxest* Llull, *hi havia baxest* Pere III), i per això mateix de primer es digué any de *bixest*; així s'observa també en clàssics castellans: «ya sé en lo que el yerro ha estado: / éste fue año de *bisiesto*, / y fueron pares los días», Calderón (*Màg. Prodigioso* III, xxviii, pàgina 251), «*bissiesto: dies intercalaris, dies bisextilis*», Nebrija, i per aquest camí segueixen els vells lèxics catalans com el *DTo*. (*bixest*: dies intercalaris). En el llenguatge conservador de la pagesia menorquina això ha quedat petrificat, de manera que Camps i Mercadal, que era metge i podia saber com parlava el poble, escriu *debaixest* com si fos soldat: «any *debaixest*: parts malament» com a refrany de tocolgia popular, «any *debaixest*: any de faves» com a refrany d'agricultura (*Folk. Men.* II, 128; I, 285).

Passo ara a referir-me a l'origen del mot *baixest* en sentit topogràfic. Com és sabut enlloc no és d'ús tan corrent com a Mallorca, però jo l'he sentit també en el Priorat i alguna altra comarca. El sentit més divulgat és el de 'clotada, fondal'; frases com «aquestes cases, dins aquest *baxest*, per força han d'esser malsanes: dalt es turó estarien bé» (IV, 173) es troben sovint a les Rondalles i els altres escrits de Mn. Alcover, «aquest clot o *baxest*» es llegeix a l'*Agre de la terra* de Costa i Llobera (82), etc. El mot ja apareix amb aquest matís en la *Crònica del Cerimoniós* («faem asseure lo giny major de Barcelona davant Nós, en un *baixest*, per combatre la vila», *DAG.*). Aquest apunta a una relació amb l'adjectiu *baix* en el seu paper de mot substantivat (*els baixos, un baix*).

Però semblaria que sigui més antic un altre matís, que més aviat aparentaria relacionar-se amb el verb *baixar*, en els diversos sentits d'aquest mot ('davallar', 'anar de baixa', 'anar de mal borràs'); és ja de Ramon Llull la frase «l'aigua de la font no ha on se mova sinó com ha carrera qui sia en *bexest*» (*Contempl.* 344.24): l'aigua no pot córrer ni escolar-se si no troba terreny en pendent cap avall, diríem avui; i sembla que Amengual encara ho sentia així quan defineix «el declive de la terra por donde corre o puede correr el agua, *derrame, derramo, declivitas*». Observem en Llull la notable grafia *bexest* amb *e*: si el savi escriptor i els seus amanuenses haguessin sentit que era un derivat de *baix* ¿haurien escrit d'aquesta manera?

Spitzer va canviar radicalment de parer en el judici

etimològic d'aquest mot: en *Lexik.* (1921), p. 26, s'escarrassava per trobar analogies a aquesta extraordinària terminació *-est* que justificués una derivació que semblava òbvia; però atenint-se al seu honest costum, degué continuar pensant-hi i es retractà tres anys més tard (*ZRPb.* XLIV, 85), reconeixent que es tractava d'una desviació semàntica de l'antic *beixest* 'any de bixest, any de desgràcia', per etimologia popular.

La desaprovació d'*AlcM* no és afortunada: «sembla preferible la primera proposta», «amb el sufix *-est*». La brevetat necessària de les etimologies en aquesta obra ho disculpa, que si no fos així diríem que ací hi ha un abús de llenguatge. No hi ha un «sufix *-est*». Una terminació així existeix en topònims de les terres celto-romàniques (n'he aplegat exemples en els *Beitr. z. Namenf.* VIII [1973], p. 205), però això no té aplicació legítima a la formació d'un derivat en la llengua catalana viva; no n'hi té més l'existència d'alguns adjectius llatins en *-estis* o *-estus*: *molestus, honestus, agrestis, caelestis*, etc. Quan un mot d'aquests s'incorpora al català popular sovint es veu arrossegat a dins d'un arrel catalana, i llavors no és rar que el poble li mudí el sentit per adaptar-lo al seu suposat i novell cap de família: així *CAELESTIS* passa a *xalest* i modifica el sentit per pendre els matisos de *xalar*, *MOLESTUS* es veu incorporat a mots com *moldre, remoldre* i *rèmora*, i així en resulta el mall. *remolest*: tals eren els casos que aplegava Spitzer en el seu primer estudi. Però per aquell temps apareix el fascicle de *bisextus* en el *FEW* (I, 381-2) que degué obrir-li els ulls.

Que els anys de *bixest* es consideraven anys desgraciats era una creença de pertot: «any *debaixest*: parts malament» a Menorca; la gent de Toscana s'abs-té llavors de criar cucs de seda i d'empeltar els arbres, operacions delicades, i encara avui es diu *scherzevolment*, ens adverteix Petrocchi «quando l'anno vien *bisèsto*, non por bachi e non far nèsto». Limitem-nos a transcriure del *FEW* una escassa tria de les conseqüències d'aquesta idea en la semàntica dialectal de França: Poitou *année du bicètre* «année de malheur», fr. ant. *besistre* «malheur résultant d'une fatalité», fr. mod. *bissêtre* «accident», Vendôme *béziro* «dégât», Loir-et-Cher *bezitr* «dégât causé par l'orage», d'on «orage» a tota una sèrie de parlars del NE., Lyon *bisse* «épidémie, maladie»; però també en el Midi tenim, per ex., llem. *bisest* «revers, malechance». Què més? si *Bicêtre* s'ha convertit en el nom del gran manicomi parisenç! I més enllà dels Alps: Asti *besest* 'desgràcia', 'diable', piem. *bsest* 'enuig, ira', i si *bisestu* és 'desgràcia' a Còrsega, a Sardenya vol dir 'maltractes', i a Pavia *bisestu* significa 'mal donat' i el logud. *bisestrare* acabà per significar 'emicolar, fer farina'. Notem especialment l'ús adjectival *baseste-chière* «mauvaise mine» en el parlar francès-central d'Escurolles, prop de Vichy.

El pas al significat català ha de basar-se, com suggereix Spitzer, en la idea de 'accident del terreny', 'descens perillós', d'on 'camí de baixada de les aigües'. I al mateix temps es tractà d'una fatal davallada en